

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 5.6.2013

Číslo: Ročník 23 (2013), Číslo 2

Sekce: Nové trendy

Název článku: Akvizice zahraničních elektronických knih ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové

Autor: Vlasta Havrdová

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro- knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20130219>

Akvizice zahraničních elektronických knih ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové

Vlasta Havrdová

Dokončuji tento článek a na ČT 24 běží pořad Hyde park civilizace na téma: fenomén Star Wars (Hvězdné války). V tomto kultovním sci-fi od Georgea Lucase se již na konci 60. let objevily dotykové čtecí tabulky, velice podobné dnešním čtečkám a tabletům. O elektronických knihách se ale začalo mluvit už o 10 let dříve - v 50. letech minulého století v souvislosti s vynálezem hypertextu. Právě tehdy si vědci uvědomili, že hypertext může přinést do tvorby a práce s textem nové rozměry. Dnes jsme se dočkali významného rozšíření elektronických knih, protože vývoj hardwarových prostředků dosáhl již takové úrovně, že jsou elektronické čtečky použitelné v běžném životě. Když Steve Jobs představil iPad, začalo se hovořit o další velké změně v oblasti čtení knih. Neuvěřitelný rozruch kolem iPadu způsobil, že oblast e-knih začaly brát vážně i další větší firmy a většina z nich představila své konkurenční produkty. Obliba e-knih roste, hlavně u mladé generace, ale i starší generace postupem času jistě využije možností, které čtení e-knihy na mobilních zařízeních nabízí. Naučí se používat moderní čtecí zařízení stejně tak, jako se naučila používat mobilní telefony. V lednu, při své cestě na seminář věnovaný novele autorského zákona jsem v metru viděla číst starší paní. Na své čtečce (asi vánoční dárek) měla nastavená tak velká písmena, že jsme všichni kolem mohli neslušně číst přes rameno, a v zahraničních filmech můžeme vidět v kuchyni tablety s oblíbenými recepty.

Je nesporným faktem, že elektronické dokumenty se již staly a stávají neodmyslitelnou součástí našich životů. Tato změna se samozřejmě dotýká i knihoven, které se také snaží nalézt nové procesy, jak zapojit elektronické knihy do svých služeb. Nové služby zákonitě přinesou i změny v práci akvizitéra.

Nyní práci akvizice definuje TDKIV (Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy) jako „*zjišťování, vybírání a získávání dokumentů do fondu knihovny s ohledem na funkce, zaměření a poslání knihovny, obsahovou strukturu jejího fondu a potřeby jejích uživatelů*“.

O problematice akvizice e-knih na českém trhu bylo napsáno mnoho článků. Psalo se o nabídce trhu v ČR, sporném uplatňování autorských práv i o chaosu ve čtecích zařízeních, formátech a ochranách před zneužitím obsahu. Na webových stránkách SVK HK <http://www.svkhk.cz/Pro-verejnost/Elektronicke-knihy.aspx> v sekci Pro veřejnost můžete najít složku nazvanou Elektronické knihy. Zde jsou umístěny e-knihy v češtině i e-knihy cizojazyčné. České e-knihy jsou uživatelům k dispozici prezenčně, protože autorský zákon nám zatím neumožňuje jiný způsob zpřístupnění.

Akvizici elektronických dokumentů nebrání jen autorský zákon, ale i dnešní ekonomická krize. Ta má za následek všeobecné krácení rozpočtu knihovny, a tedy i oddělení akvizice. Vzhledem k poměru přidělených financí a počtu vydaných knih, časopisů, databází, zahraničních e-publikací a ostatních dokumentů je nesmírně důležitá

spolupráce akvizice a odboru služeb. I přesto se stane, že vybrané a právě nakoupené tituly nenajdou nikdy své čtenáře. Při doplňování fondu knihovny budou nutné nové strategie, které naplno využijí přidělených peněz. Jedna z možností, která může pomoci knihovnám efektivněji nakládat se svým rozpočtem při budování fondu zahraničních e-publikací, se nazývá Patron Driven Acquisition (zkráceně PDA – tzv. akvizice řízená uživatelem).

Cílem PDA je, aby uživatelé sami svou aktivitou (např. prolistováním určitého počtu stran, stáhnutím části textu, tiskem nebo odesláním e-mailem části textu v konkrétních titulech), vybrali z připravené sady e-publikace, které knihovna skutečně zakoupí. Tím je garantováno efektivní využití financí. Tento model, který dovoluje čtenářům přímo ovlivňovat nákup určitých e-publikací, byl spuštěn v dubnu 2012 v Národní knihovně ČR. Už v listopadu 2012 zahájila nákup řízený uživatelem také Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové - konkrétně nákup e-publikací od společnosti EBSCO.

Při zavádění této služby nejprve pracovníce akvizice společně s odborem služeb vytipovaly obory, o které je podle počtu výpůjček a dalších kritérií největší zájem. Na základě výběru oborů byly sestaveny kolekce e-publikací určených k PDA. Z těchto kolekcí bylo pečlivým výběrem schváleno celkem 85 titulů, které byly následně zařazeny do služby PDA. Ke všem vybraným publikacím systémový knihovník zdarma stáhl záznamy v MARCu na stránkách OCLC, a tím je možné knihy vyhledat přímo v online katalogu nebo využít dalších přístupů přes webové stránky SVK HK. Registrovaní uživatelé mohou e-knihy vyhledat také z domova prostřednictvím tzv. vzdáleného přístupu.

Vyhledanou e-knihu si uživatelé SVK mohou „vypůjčit“ (stáhnout) na dobu nejdéle 14 dnů. Po uplynutí 14denní lhůty se e-kniha sama „vrátí“ (soubor se stane nefunkční), ale uživatel si může e-knihu půjčit opakovaně. Vzhledem k aktualizacím dat na serveru Adobe je však potřeba počítat s prodlevou přibližně 1 hodiny mezi vrácením knihy a opětovným půjčením. Registrovaní uživatelé si také mohou e-publikaci stáhnout na svá mobilní zařízení.

Při nákupu prostřednictvím služby PDA má akvizice přesný přehled o e-publikacích, o které čtenář projevil zájem. E-kniha vybraná čtenářem se vyexportuje do Excelu a aktuální stav všech vybraných titulů přijde pověřené osobě na uvedenou e-mailovou adresu. Z této excelové tabulky je možno zjistit mnoho údajů: např. jakou publikaci čtenář zakoupil, kolik e-publikace odčerpala z našeho konta, celkovou cenu již dříve zakoupených e-publikací, kolik peněz zbývá v rozpočtu a další. V případě, že na kontě knihovny je posledních 500 USD, dostane pověřený pracovník upozornění a záleží na knihovně a jejích finančních možnostech, zda ponechá aktivní seznam PDA přístupný čtenářům až do konce, tj. do vyčerpání rozpočtu 2.500 USD. Knihovna má také možnost přidávat nové tituly do seznamu PDA a navyšovat dodatečně peníze do rozpočtu podle našich finančních možností. Od 5. listopadu 2012 do 27. března 2013 bylo našimi uživateli tímto způsobem zakoupeno celkem 20 titulů.

I když se při zavádění tohoto modelu vyskytly menší problémy, je škoda, že takové možnosti práce s e-publikacemi zatím neposkytují žádní vydavatelé, nakladatelé ani distributoři na českém trhu. E-knihy mohou oslovit ty skupiny lidí, kteří by knihovnu nikdy nenavštívili a přes vyhledávače ze svých domovů se dostanou na stránky naší knihovny. Tímto způsobem můžeme získat dalšího uživatele. I přestože jsou dnes e-knihy na vzestupu, jejich existence rozhodně nebude znamenat konec klasických knih. Myslím si, že tak jako televize nezrušila film a kina, internet nezrušil telefon, tak ani el. čtečky a elektronická média nemohou nahradit kvalitní tištěnou knihu. Tištěná kniha má i další svoji hodnotu a bude hrát jistě i v budoucnosti významnou roli.

Poznámka pod čarou:

Dobrý přehled pro „úplné začátečníky“ v oblasti e-publikací přináší např. publikace Lenky Pořízkové s názvem Elektronická kniha jako nakladatelský produkt, kterou vydala Univerzita Palackého. Autorka hned v úvodu upozorňuje, že v knize nezpracovává

komplexní pohled na tuto problematiku, ale publikace obsahuje základní fakta - od definice elektronické knihy přes formáty a ochrany obsahu až po budoucnost e-knih.

Literatura:

In *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. [Praha]: Národní knihovna ČR, c2005 [cit.2013-03-24]. Dostupné na:
<http://sigma.nkp.cz/F/SH5DPK3G85D1L1YKP264RYJ48Q5GG6IIJUILHFT4LJP1558P31-66797?func=full-set-set&set_number=025870&set_entry=000006&format=999>.